

**„Muzyka ma różne przeznaczenia”.
Formy i funkcje muzyki użytkowej**

Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy
The Feliks Nowowiejski Academy of Music in Bydgoszcz

„Muzyka ma różne przeznaczenia”.
Formy i funkcje muzyki użytkowej

pod redakcją
Aleksandry Kłaput-Wiśniewskiej i Barbary Mielcarek-Krzyżanowskiej

Bydgoszcz 2023

Recenzja wydawnicza
dr hab. Beata Bolesławska-Lewandowska, prof. IS PAN

Redakcja
Aleksandra Kłaput-Wiśniewska
Barbara Mielcarek-Krzyżanowska

ISBN 978-83-61262-19-0

Wydawnictwo Akademii Muzycznej
imienia Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy
SAGITTARIA
poz. 123, e-book

Skład:
Wydawnictwo Tekst Sp. z o.o.
85-307 Bydgoszcz, ul. Kossaka 72
tel./fax 52 348 62 50
www.tekst.com.pl, e-mail: info@tekst.com.pl

Spis treści

Wprowadzenie	9
--------------------	---

PERSPEKTYWA ESTETYCZNA I METODOLOGICZNA

Izabela Zymer

„W służbie wychowania i podniesienia społeczeństwa” – zadania pieśni masowej w ujęciu Zofii Lissy	13
”In the service of education and the society’s improvement”. Zofia Lissa’s concept of the role of mass song	25

Izabela Zymer

Wkład Zofii Lissy w badania rozwoju muzykalności dzieci jako źródło inspiracji dla twórców muzyki i metodologii wychowania muzycznego	27
Zofia Lissa’s contributions to the study of children’s musical development as a source of inspiration for composers and musical education methodologists	42

FORMY MUZYKI UŻYTKOWEJ

Blake Parham

Functional music and personal identity: A journey of émigré composers	45
Muzyka użytkowa i tożsamość kompozytorów: przypadek twórców emigracyjnych	60

Barbara Mielcarek-Krzyżanowska

Zygmunt Mycielski – muzyczne marginalia	63
Zygmunt Mycielski – musical marginalia	85

Elżbieta Szczurko

Formy muzyki użytkowej w twórczości Piotra Mossa	87
Forms of utility music in the oeuvre of Piotr Moss	106

Aleksandra Kłaput-Wiśniewska

<i>Na falach Brdy</i> . Piosenki o Bydgoszczy	109
<i>On the waves of the Brda River</i> . Songs about Bydgoszcz	130

W SŁUŻBIE RELIGII

Mariusz Urban

- Problematyka „użytkowości” katolickiej muzyki liturgicznej
w perspektywie twórczości kompozytorów przełomu XVIII
i XIX stulecia 133
- The problems of the “utility” of Catholic liturgical music in the perspective
of the works of composers at the turn of the 18th and 19th centuries 146

Marcin Simela

- Rok w pieśni kościelnej* op. 42 Mieczysława Surzyńskiego.
Polskie Orgelbüchlein? 147
- The Year in Sacred Song* Op. 42 of Mieczysław Surzyński. Polish *Orgelbüchlein?* 158

MUZYKA W FILMIE

Małgorzata Lisecka

- „Bash Your Brains In”: o funkcji muzyki awangardowej w budowaniu
pozawerbalnej narracji strachu. Przypadek *Lśnienia* Stanleya Kubricka 161
- “Bash your brains in”: On the function of avant-garde music in constructing
a non-verbal narrative of fear. The case of *The Shining* by Stanley Kubrick 176

Laurentju Beldean

- Kształtowanie filmowej przestrzeni audiowizualnej poprzez *soundtrack*:
analiza na przykładzie wybranych scen z *Interstellar* (Christopher Nolan
– Hans Zimmer) 177
- Building with soundtrack audio-visual space in the movie: Analysis on example
of selected scenes of *Interstellar* (Christopher Nolan – Hans Zimmer) 187

MUZYKA DLA DZIECI

Aleksandra Bilińska-Słomkowska

- Muzyka dla dzieci w twórczości kompozytorek polskich.
Wybrane przykłady z lat 1945–2020 191
- Music for children by Polish women composers. Selected examples from
1945–2020 209

Karolina Niebrzegowska

- 20 Piosenek dla dzieci* na głos z fortepianem Stefana Behra.
Aspekty interpretacyjno-wykonawcze w wybranych utworach wokalnych
zapomnianego kompozytora 211
- 20 Songs for children* for voice and piano by Stefan Behr. Interpretation
and performance aspects in selected vocal works by the forgotten composer 217

Olena Berehova

- Między bajką a rzeczywistością: świat dzieciństwa w balecie Iryny Gould
Sekretne życie lalek 219
 Between fairy tale and reality: The world of childhood in Iryna Gould's
 ballet *The Secret Life of Dolls* 227

Anna Kierkosz

- Muzyka współczesna – muzyka tworzona *dla* dzieci czy *z* dziećmi?
 Rola i potencjał muzyki współczesnej oraz postawy kompozytorów
 w kontekście rozwoju i kształtowania percepcji, potrzeb artystycznych
 i kreatywności małego dziecka 229
 Contemporary music – music created *for* children or *with* children?
 The role and potential of contemporary music and the attitudes of composers
 in the context of developing and shaping the perception, artistic needs
 and creativity of a young child 254

Elżbieta Szczurko

- Środki ilustracji muzycznej w *Cyrku Giuseppe* na recytatora i orkiestrę
 Piotra Mossa 255
 Means of musical illustration in *Giuseppe's Circus* for reciter and orchestra
 by Piotr Moss 277

Robert Kaczorowski

- Zaśnij dziecię już...* Trzy kołysanki gdańskiego kompozytora Stanisława
 Kwiatkowskiego w kontekście wybranych zagadnień muzycznych
 i interpretacyjnych 279
Fall asleep now, child... Three lullabies by the Gdańsk composer Stanisław
 Kwiatkowski in the context of selected musical and interpretative issues 289

Aleksandra Kłaput-Wiśniewska

- Koncert wiolonczelowy* i *Symfonia Czasu* Marcina Gumieli
 – sztuka i dydaktyka 291
Cello Concerto and *Symphony of Time* by Marcin Gumiela – art and teaching 312

Alicja Atlak

- „Pomelodiowy koktajl dźwięków” – o twórczości dla dzieci Anny Weber 313
 „Pomelodic cocktail of sounds” – about Anna Weber's work for children 333

AUTOREFLEKSJA KOMPOZYTORSKA**Michał Zieliński**

- Impresje* na głosy i smyczki – klasyka w krzywym zwierciadle 337
Impressions for voices and strings – classics in a distorting mirror 349

Michał Zieliński

- Sonatina na fortepian* – kompozytorska autorefleksja 351
Sonatina for piano – composer's self-reflection 361

Marcin Kopczyński

Utwory dla młodych wykonawców na 4 ręce – kompozytorska autorefleksja (komunikat)	363
Compositions for young performers for 4 hands – composer’s self-reflection (contribution)	373

Aleksandra Brejza

Moje piosenki dla dzieci w podręczniku <i>120 lekcji muzyki w klasach 1–3</i> Krystyny Stasińskiej – autorefleksja kompozytorska	375
My songs for children in the textbook <i>120 music lessons in grades 1–3</i> by Krystyna Stasińska – composer’s self-reflection	395

WPROWADZENIE

W 1948 roku, przemawiając podczas Walnego Zjazdu Związku Kompozytorów Polskich, Zygmunt Mycielski wypowiedział następujące słowa: „Muzyka nie powinna być nigdy gorsza, powinna być zawsze w swoim gatunku najlepsza, na jaką stać autora. [...] Muzyka ma tylko różne przeznaczenia, lecz nie powinna mieć w umyśle twórcy rozmaitej skali jakości. Wysiłek twórczy powinien być zawsze najwyższy. [...] podawanie słuchaczowi dzieł małowartościowych jest w istocie niedocenieniem tego słuchacza, jest spychaniem go w jakąś strefę pogardy”. Choć odnosiły się one do pieśni masowych, których popularyzacja stała się u schyłku lat czterdziestych XX wieku jednym z elementów polityki kulturalnej państwa, można przenieść je także na inne zakresy twórczości. Poruszone przez Mycielskiego kwestie dotyczą bowiem problemów etycznych – poczucia obowiązku wobec talentu potraktowanego w kategoriach „dobra powierzonego” oraz przekazywania artystycznej prawdy, zagadnień, o których wypowiadał się także Witold Lutosławski.

Przywołany passus stał się mottem obrad dwóch międzynarodowych konferencji zorganizowanych przez Pracownię Kultury Muzycznej Pomorza i Kujaw działającą przy Wydziale Kompozycji, Teorii Muzyki i Reżyserii Dźwięku Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego („Kompozytorzy a muzyka użytkowa” – 2022 oraz „Muzyka dla dzieci” – 2023). Jednocześnie okazał się na tyle pojemny, by pomieścić szereg zagadnień poruszanych przez autorów tekstów zamieszczonych w niniejszej e-publicacji *„Muzyka ma różne przeznaczenia”. Formy i funkcje muzyki użytkowej*, co doceniła także recenzentka tomu, dr hab. Beata Bolesławska-Lewandowska, prof. IS PAN, która pozytywnie odniosła się do zebrania materiałów z obu konferencji i zaprezentowania ich w ramach sześciu segmentów: 1. Perspektywa estetyczna i metodologiczna, 2. Formy muzyki użytkowej, 3. W służbie religii, 4. Muzyka w filmie, 5. Muzyka dla dzieci. 6. Autorefleksja kompozytorska.

Niechaj rekomendacją do lektury tej wieloautorskiej monografii stanie się fragment recenzji: „Składające się na publikację teksty przynoszą wiele nowych informacji i interpretacji, znacząco wzbogacając dotychczasowy stan wiedzy na temat obecności muzyki użytkowej w twórczości kompozytorskiej oraz jej

rozmaitych funkcji i form. [...] [P]ublikacja będzie niezwykle cennym kompendium wiedzy na temat muzyki użytkowej, z punktem ciężkości położonym na wiek XX i czasy obecne [...] [A]utorzy podejmują tematy dotąd nieobecne w literaturze muzykologicznej lub słabo rozpoznane, także dlatego, że muzyka użytkowa niejako z założenia traktowana jest trochę po macoszemu, pozostając na uboczu głównych nurtów badawczych (podobnie sami kompozytorzy traktują ją zazwyczaj na uboczu twórczości autonomicznej)”.

Oddające w ręce Czytelników niniejszy zbiór tekstów teoretyków muzyki, muzykologów, animatorów kultury i kompozytorów jesteśmy przekonane, że tak odmienne perspektywy badawcze nie tylko odsłaniają różne aspekty funkcjonowania muzyki użytkowej ale też mogą stać się impulsem do podejmowania dalszych badań nad tym niezwykle szerokim obszarem działalności artystycznej.

Aleksandra Kłaput-Wiśniewska
Barbara Mielcarek-Krzyżanowska

**MUZYKA
DLA DZIECI**

Robert Kaczorowski

AKADEMIA MUZYCZNA IM. STANISŁAWA MONIUSZKI W GDAŃSKU

e-mail: r.kaczorowski@amuz.gda.pl

ORCID: 0000-0002-8228-6801

Zaśnij dziecię już... *Trzy kołysanki gdańskiego kompozytora Stanisława Kwiatkowskiego w kontekście wybranych zagadnień muzycznych i interpretacyjnych*

■ s ł o w a k l u c z o w e : Stanisław Kwiatkowski, pieśń, kołysanka

Od najdawniejszych czasów kołysanka jest rozpoznawalna jako prosta i niezbyt długa piosenka o ludowej proweniencji, którą śpiewała najczęściej matka, kołysząc swe dziecko do snu. Według *Encyklopedii muzyki*¹ tę popularną pieśń ludową do muzyki artystycznej zaadaptował niemiecki kompozytor Johann Friedrich Reichardt (1752–1814), publikując w Lipsku w 1798 roku *Wiegenlieder für gute deutsche Mutter*. Ponadto Reichardt, dla którego „od najwcześniejszych lat podstawową formą wyrazu artystycznego był śpiew z akompaniamentem instrumentalnym”, był pierwszym kompozytorem, który „na tak wielką skalę tworzył pieśni solowe, nadając im zarazem rangę samodzielnego gatunku muzyki artystycznej”².

Od XIX wieku dla wielu kompozytorów kołysanka stała się inspiracją do tworzenia kunsztownych utworów instrumentalnych i kameralnych. W zakresie solowej muzyki fortepianowej taki utwór w 1843 (lub w 1844) roku

¹ *Encyklopedia muzyki*, red. Andrzej Chodkowski, Warszawa 1995, s. 453.

² Wiesława Berny-Negrey, Maciej Negrey, [hasło:] *Reichardt*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *pe-r*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 2004, s. 352.

skomponował Fryderyk Chopin (*Berceuse Des-dur* op. 57)³. W muzyce kame-ralnej świadectwem obecności kołysanki jest choćby utwór Maurycego Ravela z 1922 roku *Berceuse sur le nom de Gabriel Fauré* na skrzypce i fortepian⁴, zaś przykładem dzieła orkiestrowego – *Berceuse élégiaque* op. 42 Ferruccio Busoniego z 1909 roku⁵. Najbardziej znaną kołysanką na głos i fortepian pozostaje bez wątpienia *Wiegenlied (Guten Abend, gut' Nacht)* op. 49 nr 4 Johanna Brahmisa z 1868 roku⁶.

W tak zarysowanym kontekście mieści się problem niniejszego artykułu, którego celem jest zaprezentowanie i omówienie trzech kołysanek gdańskiego kompozytora Stanisława Kwiatkowskiego (1930–2010).

Stanisław Kwiatkowski – osoba i dzieło

Stanisław Kwiatkowski (1930–2010) to gdański kompozytor, który większość dojrzałego życia związał z Gdańskiem i Pomorzem. W Sopocie, ówczesnej siedzibie Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej, ukończył studia w zakresie edukacji muzycznej. Następnie przez wiele lat związany był z Uniwersytetem Gdańskim, gdzie jako wykładowca kształcił przyszłą kadrę nauczycielską w zakresie przedmiotów muzycznych. Uczył również muzyki w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych, gdzie zakładał i prowadził chóry. Był także dyrygentem wielu chórów kościelnych oraz organistą (w latach 1978–1987 był pierwszym organistą katedry oliwskiej)⁷.

Pozostawił wiele utworów religijnych i świeckich. Obecnie udało się sklasyfikować 297 utworów: 5 mszy, 168 utworów religijnych na głos solowy

³ Mieczysław Tomaszewski, [hasło:] *Chopin*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *cd*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 1984, s. 137.

⁴ Jadwiga Paja-Stach, [hasło:] *Ravel*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *pe-r*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 2004, s. 317.

⁵ Michał Bristiger, [hasło:] *Busoni*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *ab*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 1979, s. 467.

⁶ Ludwik Erhardt, [hasło:] *Brahms*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *ab*, op. cit., s. 394.

⁷ Więcej na temat S. Kwiatkowskiego zob.: *Stanisław Kwiatkowski, Pieśni religijne na chór mieszany a cappella*, red. Robert Kaczorowski, Wydawnictwo Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Wejherowo 2021; Robert Kaczorowski, *Tęsknota dźwiękami otulona. O liryce wokalne gdańskiego kompozytora Stanisława Kwiatkowskiego (1930–2010)*, „Studia Gdańskie” 2020 nr 47, s. 243–255; idem, *Inspiracje chorałem gregoriańskim w twórczości organowej Stanisława Kwiatkowskiego (1930–2010)*, w: *Śpiew gregoriański – wczoraj i dziś*, red. Monika Karwaszewska, Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki, Gdańsk 2020, s. 139–153; idem, *Biblijne inspiracje w wybranych utworach chóralnych gdańskiego kompozytora Stanisława Kwiatkowskiego (1930–2010)*, w: *Biblia i muzyka – źródło inspiracji*, red. Monika Karwaszewska, Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki, Gdańsk 2021, s. 271–293.

i chór; 67 utworów świeckich oraz 57 utworów na organy solo⁸. Ponadto pozostawił szereg opracowań utworów religijnych i świeckich w obsadzie solowej oraz chóralnej.

Ważną częścią kompozytorskiego dorobku Kwiatkowskiego są utwory przeznaczone dla dzieci i młodzieży szkolnej oraz utwory dedykowane najmłodszym, do których zaliczyć trzeba trzy kołysanki, będące przedmiotem niniejszego artykułu⁹.

Kwestia autorstwa tekstu *Kołysanki I* i *Kołysanki II*

W rękopisach *Kołysanki I* oraz *Kołysanki II* Stanisław Kwiatkowski zanotował, że oba utwory napisał do słów Marii Konopnickiej. Jednak już pobieżna kwerenda w zasobach internetowych każe podać w wątpliwość ten zapis. Na stronie staremelodie.pl znajduje się bowiem informacja, że utwór *Pieśń nad kołyską* (inne tytuły to: *Kołysanka*, *Wiegenlied*, *Zwölf Gesänge* op. 27 nr 5) do słów, o których mowa, skomponował Wilhelm Taubert (właśc. Karl Gottfried Wilhelm Taubert), żyjący w latach 1811–1891¹⁰. Utwór datuje się na 1838 rok. Podano, że jest to albo rok powstania pieśni, albo jej premierowego wykonania. Ponadto na powyższej stronie internetowej znajduje się też informacja, że kompozytor napisał pieśń do słów Felicji Kisielińskiej, o której jednak nic więcej nie wiadomo¹¹.

Dodatkowym potwierdzeniem autorstwa *Pieśni nad kołyską* Tauberta (do interesujących nas słów) jest udostępnienie zdigitalizowanej archiwalnej

⁸ Od kilku lat autor zajmuje się katalogowaniem i opracowywaniem twórczości Stanisława Kwiatkowskiego. Owocem dotychczasowych prac jest kilka artykułów naukowych oraz sześć płyt CD, na których zarejestrowano 109 utworów. Są to: *Stanisław Kwiatkowski, Miniatury organowe, vol. 1*, Wyd. Studio MTS CD-039 (2020), *premiere recording*, Robert Kaczorowski – organy; *Stanisław Kwiatkowski, Miniatury organowe, vol. 2*, Wyd. Studio MTS CD-040 (2020), *premiere recording*, Robert Kaczorowski – organy; *Stanisław Kwiatkowski, Miniatury organowe, vol. 3*, Wyd. Studio MTS CD-041 (2020), *premiere recording*, Robert Kaczorowski – organy; *Stanisław Kwiatkowski, Pieśni religijne. Rzuć światło na ten świat...*, Wyd. Studio MTS CD-045 (2021), *premiere recording*, Robert Kaczorowski – baryton, organy, Piotr Kusiewicz – tenor, Stanisław Kwiatkowski – organy; *Stanisław Kwiatkowski, Pieśni religijne. O dobrego Jezusa nasz...*, Wyd. Studio MTS CD-046 (2021), *premiere recording*, Robert Kaczorowski – baryton, organy, Piotr Kusiewicz – tenor; *Łagodnym szumem fal... Stanisław Kwiatkowski. Pieśni*, Wyd. Studio MTS CD-049 (2022), *premiere recording*, Beata Koska – mezzosopran, Robert Kaczorowski – baryton, fortepian.

⁹ Kołysanki te zostały zarejestrowane na płycie CD *Łagodnym szumem fal... Stanisław Kwiatkowski. Pieśni*, Wyd. Studio MTS CD-049 (2022), op. cit.

¹⁰ Hanna Murłowska-Zajac, [hasło:] *Taubert Wilhelm*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. t-v, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 2009, s. 44.

¹¹ *Piosenka „Pieśń nad kołyską”*, https://staremelodie.pl/piosenka/2215/Piesn_nad_kolyska, dostęp: 01.07.2023.

publikacji tego utworu w zasobach internetowych (Nakład I. Rzepeckiego, Warszawa b.d.)¹². W publikacji tej brak nazwiska autora tekstu.

Skoro więc kołysanka Tauberta powstała w 1838 roku do słów Kisielińskiej, na pewno jej tekstu nie mogła napisać Maria Konopnicka, która żyła w latach 1842–1910¹³.

Trudno zatem udzielić odpowiedzi na pytanie, dlaczego Kwiatkowski jako autora tekstu wpisał nazwisko poetki epoki polskiego realizmu? Nieznana jest także odpowiedź na kolejne pytanie: skąd kompozytor zaczerpnął ów tekst?

Wersja wiersza, która pojawia się w utworach Kwiatkowskiego nieznacznie różni się od tej z utworu W. Tauberta, co obrazuje poniższa tabela (różnice zaznaczono kursywą).

Tabela 1; Wersje tekstu w utworach Stanisława Kwiatkowskiego i Wilhelma Tauberta

Wersja tekstu w utworach Stanisława Kwiatkowskiego	Wersja tekstu w utworze Wilhelma Tauberta
Śpij, <i>syneczku</i> , już, śliczne oczka zmruż. Słuchaj, deszczyk pada tam, piesek szczeka, grozi nam.	Śpij, <i>dziecinko</i> , już, śliczne oczka zmruż. Słuchaj, deszczyk pada tam, piesek szczeka, grozi nam.
W bramie dziad <i>wyciągnął</i> rękę, <i>śpiewa ludziom swą piosenkę,</i> <i>gasi światło nocny stróż.</i> Śpij, <i>syneczku</i> , już.	W bramie dziad <i>wyciąga</i> rękę, <i>pies rozerwał mu sukienkę.</i> <i>Aż biedaka broni stróż.</i> Śpij, <i>dziecinko</i> , już.
Nie płacz, synku, nie, <i>wicher w polu dmie.</i> <i>Gdzieś zajączek w polu spał,</i> zbudził go <i>myśliwych</i> strzał.	Nie płacz, synku, nie, <i>słyszysz, wicher dmie.</i> <i>Spał zajączek w zbożu, spał,</i> zbudził go <i>daleki</i> strzał.
Wyszedł strzelec, bronią błyska, <i>spłoszył</i> śpiocha z legowiska. <i>Już</i> zajączek <i>żwawo</i> mknie. Nie płacz, synku, nie.	Wyszedł strzelec, bronią błyska, <i>wygnał</i> śpiocha z legowiska. <i>Hej,</i> zajączek <i>żwawo</i> mknie. Nie płacz, synku, nie.

¹² Wilhelm Taubert, *Nad Kołyską*, https://staremelodie.pl/nuty_download.php?pdf=nad_kolyska_taubert-kolysanka.pdf, dostęp: 01.07.2023.

¹³ Zob. Janusz R. Kowalczyk, *Maria Konopnicka*, <https://culture.pl/pl/tworca/maria-konopnicka>, dostęp: 01.07.2023. Kwerenda zasobów internetowych, mająca na celu ustalenie autorstwa tekstu *Kołysanki*, nie pozwala przypisać go Marii Konopnickiej.

Trzeba również odnotować fakt, że wiersz Felicji Kisielińskiej nie kończy się na powyższych czterech zwrotkach. Na stronie staremelodie.pl można bowiem znaleźć kolejne cztery, które nie zostały wykorzystane przez Kwiatkowskiego¹⁴.

Kołysanka I

Utwór Stanisława Kwiatkowskiego powstał 20 października 2009 roku. Został zadedykowany „Pawełkowi – Konradowi Orzechowskiemu”. Jest to kompozycja niewielkich rozmiarów (40 taktów). Została napisana w tonacji C-dur, utrzymana w metrum $\frac{3}{4}$ i umiarkowanym tempie (*andante*). Rytmika odwzorowuje w sposób naturalny rytm tekstu poetyckiego.

Kołysanka I ma prostą i przejrzystą budowę. Złożona jest z pięciu ośmiotaktowych zdań muzycznych (zdanie pierwsze to wstęp instrumentalny),

Przykład 1; Stanisław Kwiatkowski, *Kołysanka I*, takty 9–16, archiwum autora artykułu

Omawiana pieśń przeznaczona jest na głos solowy z towarzyszeniem fortepianu. Niezwykle prostej, diatonicznej linii melodycznej towarzyszy ubogi akompaniament sprowadzony do rozłożonych trójdźwięków toniki i dominanty (z niewielkimi wychyleniami, które nie zmieniają oblicza tonalnego utworu).

Kołysanka II

Utwór utrzymany w tonacji F-dur, metrum $\frac{2}{4}$ i umiarkowanym tempie (*andantino*). Pieśń nie jest rozbudowana, liczy 20 taktów (4-taktowy wstęp i cztery symetryczne zdania muzyczne)

¹⁴ Piosenka „Pieśń nad kołyską”, https://staremelodie.pl/piosenka/2215/Piesn_nad_kolyska, op. cit.

Andantino

2
4

Spij sy-neczku już
Nie płacz syn-ku, nie,

śliczne o-czka zmruż, słuchaj deszczu pa-da tam, przesek szcze-ko-
hi-cher u po-lu dmie, gdzieś za-ję-czek, u polu spał, zbudzi go my-

p

f

Przykład 2; Stanisław Kwiatkowski, *Kołysanka II*, takty 1-11,
archiwum autora artykułu

Omawiana pieśń jest przeznaczona na głos solowy z towarzyszeniem fortepianu. Falująca linia melodyczna głosu została zapisana na odrębnej pięciolinii. W stosunku do poprzedniego opracowania zauważyć można bogatszą, cztero-głosową partię fortepianu (głos najwyższy jest tożsamy z linią melodyczną głosu solowego). Zwraca uwagę jej ukształtowanie rytmiczne (ósemkowe kontinuum, we wstępie „zamierające” w zakończeniu fraz muzycznych), które powoduje, że na przestrzeni całego utworu utrzymuje się stały, kołyszący ruch.

rit. a tempo

gro-zi nam. W bramie dzieciuj - cignaj rękę, śpie-wa ludziona swo pio-sen-ke,
 śle-wych strażi. Lyszedł straż-lec bronią bły-ska, spłoszył spirocha z le-go-wi-ska

a tempo

rit.

ga-si światło no-cny straż, śpij sy-ne-caku już.
 już za-ję-czek zwa-wo mknio, nie płacz syn-ku, nie.

Przykład 3; Stanisław Kwiatkowski, *Kołysanka II*, takty 12–20,
 archiwum autora artykułu

Kołysanka III

Autorem słów *Kołysanki III* jest kompozytor. Kwiatkowski stworzył liryczny tekst, będący męskoosobową, retrospektywną narracją, oddającą atmosferę minionych czasów¹⁵, gdy małemu chłopcu piękne, kojące słowa śpiewa do snu matka. Podmiot liryczny z nostalgią dopowiada: „są to odległe dni”, mając świadomość, że nie będzie mógł usłyszeć ani wyśpiewywanych słów, ani głosu matki:

Dziś znów opowiem ci
 bajeczkę, synku mój.
 Nocka już ciemna nadchodzi,
 za oknem wietrzyk dmie,
 on do snu wzywa cię
 na liczkach twoich znój.

¹⁵ Nieznana jest odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu omawiany utwór odzwierciedla osobiste przeżycia kompozytora.

Zaśnij dziecię już,
 oczęta swe małe w śnie błogim zmrz. Słonko w chmurach śpi,
 bajeczki twe także zasnęły. Zaśnij synku mój,
 a dzionek, gdy wstanie zbudzi cię znów. Lulaj słodko mi,
 o skarbie najdroższy mój ty.

Tak ty śpiewałaś mi
 gdym mały, dzieckiem był
 cichutkim swoim głosem.
 To są odległe dni.
 Już nie zaśpiewasz mi,
 już nie usłyszę twych słów.

Zaśnij dziecię już...

Umiarkowanie szybko

Dziś znów o-po-tniem ci ba-le-czkę
 Jak ty śpis-va-łaś mi gdyś ma-łym

syn-ku mój, noc ka już cię mna nad chodzi —
 dzie-ckiem był, cichutkim swo- im gło- sem —

Przykład 4; Stanisław Kwiatkowski, *Kołysanka III*, takty 1–10,
 archiwum autora artykułu

Podobnie jak poprzednie przykłady, i ta *Kołysanka III* nie jest rozbudowana – liczy 34 takty. Część pierwsza w tonacji c-moll (takty 1–18) została opatrzona określeniem tempa *umiarkowanie szybko*, druga w jednoimiennej tonacji C-dur (takty 19–34) – wykonywana *animato*. Utwór utrzymany jest w metrum $\frac{6}{8}$.

Po dwutaktowym wstępie fortepianu wprowadzony zostaje głos solowy, któremu w części pierwszej towarzyszą dźwięki rozłożonych akordów (głównie z zakresu triady harmonicznej). Melodia głosu solowego dublowana jest w oktawie razkresłej, poniżej ósemkowego akompaniamentu w partii instrumentalnej.

W taktach 7–8 oraz 15 i 16 w partii fortepianu zwraca uwagę połączenie harmoniczne akordów: Des-dur⁷ i G-dur (akord neapolitański z septymą i dominanta), wzbogacające nieco, stosunkowo prosty harmonicznie przebieg utworu. W części drugiej akompaniament zmienia swój spokojny ósemkowy, kołyszący rytm, zbliżając się nieco do rytmu walca, po czym powraca do pełnego wypełnienia przestrzeni taktu w zakończeniu utworu.

Zagadnienia interpretacyjne

Jak zaznaczono we wstępie, artystyczne opracowanie kołysanki swój początek zawdzięcza prostej ludowej piosence, przy pomocy której matka usypiała swoje dziecko do snu. W warstwie semantycznej piosenki te zawierały słowa mające uspokoić i ukoić małe dziecko. Czasami w świadomy sposób miały również wywoływać strach – tak jak w tekście Felicji Kisielińskiej, gdy autorka pisze o piesku, który grozi, o dziadzie, który wyciąga rękę, czy o myśliwym, który zaczyna strzelać do zajączka – po to, aby podkreślić kontrast pomiędzy światem zewnętrznym, a domowym zaciszem. Wydaje się jednak, że to, co najważniejsze w kołysance to – z jednej strony – pełna spokoju melodia piosenki, z drugiej zaś – głos matki, który sprawia, że dziecko czuje się bezpieczne i szczęśliwe. Głos pełen ciepła i delikatności, który zawsze będzie kojarzył się z tym, co najlepsze, z tym, co każdemu dziecku może dać tylko matka. Dlatego też jej słowa będą brzmieć w sercu dziecka przez całe życie.

Wobec powyższego trzeba więc stwierdzić, że wykonując nawet tak mało wyrefinowane pod względem artystycznym kołysanki, jak zaprezentowane w niniejszym artykule, należy pamiętać, że w utworach tych każdy artysta jest niejako wezwany do tego, aby swoim głosem, jego barwą i natężeniem oddać ową intymną relację, jaka tworzy się między rodzicem a dzieckiem, któremu śpiewana jest piosenka na dobranoc.

Literatura cytowana i źródła

- Berny-Negrey Wiesława, Negrey Maciej, [hasło:] *Reichardt Johann Friedrich*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *pe-r*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 2004, s. 350–352.
- Bristiger Michał, [hasło:] *Busoni Ferruccio*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *ab*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 1979, s. 466–471.
- Encyklopedia muzyki*, red. Andrzej Chodkowski, PWN, Warszawa 1995.
- Erhardt Ludwig, [hasło:] *Brahms Johannes*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *ab*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 1979, s. 386–401.
- Kaczorowski Robert, *Biblijne inspiracje w wybranych utworach chóralnych gdańskiego kompozytora Stanisława Kwiatkowskiego (1930–2010)*, w: *Biblia i muzyka – źródło inspiracji*, red. Monika Karwaszewska, Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki, Gdańsk 2021, s. 271–293.
- Kaczorowski Robert, *Inspiracje chorałem gregoriańskim w twórczości organowej Stanisława Kwiatkowskiego (1930–2010)*, *Śpiew gregoriański – wczoraj i dziś*, red. Monika Karwaszewska, Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki, Gdańsk 2020, s. 139–153.
- Kaczorowski Robert, *Tęsknota dźwiękami otulona. O liryce wokalne gdańskiego kompozytora Stanisława Kwiatkowskiego (1930–2010)*, „*Studia Gdańskie*” 2020 nr 47, s. 243–255.
- [?Kisielińska Felicja], *Pieśń nad kołyską*, https://staremelodie.pl/piosenka/2215/Piesn_nad_kolyska, dostęp: 01.07.2023.
- Kowalczyk Janusz R., *Maria Konopnicka*, <https://culture.pl/pl/tworca/maria-konopnicka>, dostęp: 01.07.2023.
- Kwiatkowski Stanisław, *Kołysanka I, Kołysanka II, Kołysanka III*, kopie rękopisów w archiwum Roberta Kaczorowskiego.
- Kwiatkowski Stanisław, *Pieśni religijne na chór mieszany a cappella*, red. Robert Kaczorowski, Wydawnictwo Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Wejherowo 2021.
- Murłowska-Zajac Hanna, [hasło:] *Taubert Wilhelm*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *t-v*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 2009, s. 44.
- Paja-Stach Jadwiga, [hasło:] *Ravel Maurice*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *pe-r*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 2004, s. 316–324.
- Taubert Wilhelm, *Nad kołyską*, https://staremelodie.pl/nuty_download.php?pdf=nad_kolyska_taubert-kolysanka.pdf, dostęp: 01.07.2023.
- Tomaszewski Mieczysław, [hasło:] *Chopin Fryderyk*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. *cd*, red. Elżbieta Dziębowska, PWM, Kraków 1984, s. 108–192.

Płyty CD

- Stanisław Kwiatkowski, Miniatury organowe, vol. 1*, Wyd. Studio MTS CD-039 (2020), premiere recording, Robert Kaczorowski – organy.
- Stanisław Kwiatkowski, Miniatury organowe, vol. 2*, Wyd. Studio MTS CD-040 (2020), premiere recording, Robert Kaczorowski – organy.
- Stanisław Kwiatkowski, Miniatury organowe, vol. 3*, Wyd. Studio MTS CD-041 (2020), premiere recording, Robert Kaczorowski – organy.
- Stanisław Kwiatkowski, Pieśni religijne. Rzuć światło na ten świat...*, Wyd. Studio MTS CD-045 (2021), premiere recording, Robert Kaczorowski – baryton, organy, Piotr Kusiewicz – tenor, Stanisław Kwiatkowski – organy.
- Stanisław Kwiatkowski, Pieśni religijne. O dobry Jezus nasz...*, Wyd. Studio MTS CD-046 (2021), premiere recording, Robert Kaczorowski – baryton, organy, Piotr Kusiewicz – tenor.
- Łagodnym szumem fal... Stanisław Kwiatkowski. Pieśni*, Wyd. Studio MTS CD-049 (2022), premiere recording, Beata Koska – mezzosopran, Robert Kaczorowski – baryton, fortepian.

ABSTRACT

***Fall asleep now, child... Three lullabies by the Gdańsk composer
Stanisław Kwiatkowski in the context of selected musical
and interpretative issues***

Stanisław Kwiatkowski (1930–2010) is a composer from Gdańsk who spent most of his adult life with Gdańsk and Pomerania. For many years he was associated with the University of Gdańsk, where, as a lecturer, he educated teaching staff in the field of musical subjects. He also taught music in primary and secondary schools, where he founded and led choirs. He was also a conductor of many church choirs and an organist (in the years 1978–1987 he was the first organist of the Oliwa Cathedral).

He left many religious and secular works in his output. An important part of Kwiatkowski's compositional achievements are works intended for children and school youth, as well as works dedicated to the youngest, including three lullabies, which are the subject of this article.